

TORBJÖRN FORSLID, DANIEL HELSING
& ANDERS OHLSSON

LITTERÄRA VÄRDEFÖRHAND- LINGAR EFTER FÖRFATTARENS DÖD

TFL 2025:1–2. LITTERÄRA VÄRDEN OCH VÄRDERINGAR

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v55i1.55911>

ISSN: 2001-094X

– Litterära värden och värderingar –

Copyright © 2025 Author(s). This is an open access article distributed
under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Sven Delblanc anføres ofta som en märkligt bortglömd författare: för några decennier sedan folkkär och kritikerhyllad, i dag oläst av både folk och kritiker. Men jag vet inte. Jag föreställer mig att de verkligt bortglömda författarna är de som ingen kommer ihåg att kalla bortglömda. Och Sverige är överhuvudtaget inget bra land för döda författare.¹

Malte Persson, *Expressen* 13 juli 2024

I sin recension av nytugåvan av Sven Delblancs Hedebysvit förra året reflekterar Malte Persson om hur uppmärksamheten kring och värderingen av ett författarskap kan förändras och fluktuerar efter författarens död. I Delblancs fall har alltså värderingen, enligt vissa kritiker, rört sig hela vägen från folkkär och kritikerhyllad till bortglömd. Persson konstaterar också lakoniskt att Sverige inte är något bra land för döda författare.

I den här artikeln undersöker vi närmare dessa frågor, det vill säga hur en författares bortgång kan påverka värdeförhandlingen kring hans eller hennes författarskap. Som Barbara Herrnstein Smith visar i sin klassiska *Contingencies of Value* (1988) är litterärt värde inte en entydigt fastslagen kategori utan något som skapas och förhandlas i relation till olika kontexter och sammanhang: "literary value is not the property of an object or of a subject but, rather, *the product of the dynamics of a system*".²

Litterärt värde är enligt detta synsätt beroende av *värdering*, det vill säga av olika värderande handlingar. För att en hög värdering av ett verk eller författarskap ska upprätthållas behöver således – vilket framgår av exemplet Delblanc – detta värde kontinuerligt upprepas eller "göras". Dessa olika värdehandlingar sätter avtryck och låter sig

spåras, exempelvis som inslag i medier, lån på bibliotek eller nytugivning av vissa verk. Om ingen skulle intressera sig för och prata om ett visst författarskap under ett par decennier skulle en tidigare hög värdering efter hand blekna bort. Litteraturhistorien ger också många exempel på uppburna författarskap som med åren tappat sin tidigare höga värdering och/eller sjunkit i glömska. Denna process har Anna Forssberg och Anna Linzie nyligen undersökt i ett par artiklar.³

Värdeförhandlingen kring ett visst verk eller författarskap utgår därtill ifrån – och är beroende av – flera olika värderingsperspektiv. I ett tidigare forskningsprojekt där två av denna artikels författare (TF, AO) deltog, laborerade vi exempelvis med fem olika värdekategorier: stil- och formvärden, kunskapsvärden, emotionella värden, sociala värden och ekonomiska värden.⁴

I denna artikel inriktar vi oss på författargestaltens fundamentala betydelse i värdeförhandlingen kring olika litterära verk. När det moderna litteraturstudiet växte fram på 1800-talet och början av 1900-talet var det i hög grad inriktat på författarens person, med författarbiografin som en central genre. Även i vår egen tid är det lätt att spåra författargestaltens inflytande i olika värderingssammanhang. Vi (TF, AO) har själva tidigare utgått ifrån ett celebritetsperspektiv för att visa hur mediebildens av en författare mycket konkret påverkar bedömningen av hans eller hennes verk.⁵ Utgångspunkten i dessa tidigare studier är att författarens agerande i offentligheten på olika sätt påverkar värdeskapandet kring hans eller hennes verk. Den framgångsrika författaren publicerar böcker med jämna mellanrum, vilka recenserar och diskuteras i medierna. Därtill intervjuas författaren i medierna och kan delta i debatter av olika slag. Böckerna kan i sin tur adapteras till tv, teater eller film och så vidare. Allt detta fungerar som nyheter, vilket ger medierna anledning att producera inslag om författaren där skilda typer av värderingar förhandlas. Inte sällan sker det i dessa sammanhang ett slags överlagring mellan författaren och verket, där det är oklart om det är personen eller verket som värderas.

En konsekvens av författargestaltens viktiga betydelse för värderingen är att författarens död utgör en kritisk punkt i värdeförhandlingsprocessen. Han eller hon kan då inte längre själv generera fler nyheter åt medierna genom att publicera böcker, skriva artiklar eller

bli intervjuad. Detta leder i förlängningen vanligen till ett minskat görande av värde kring författarskapet. Diktarens bortgång framstår därför som ett slags *brytpunkt* i värdeförhandlingsprocessen. En avtagande värdeförhandling kommer på sikt sannolikt att få negativa effekter för värderingen. Men bortgången kan också, omvänt, fungera som startskottet för en mer långsiktig kanoniseringsprocess, där författarskapet höjs upp och ges en permanent plats på parnassen.

Några teoretiska och metodiska utgångspunkter

Den här artikeln utgår ifrån det forskningsprojekt om litteraturens värden som vi (TF/AO) deltog i under några år på 2010-talet: "Att förhandla litterärt värde. Sverige 2013".⁶ En teoretisk utgångspunkt i detta projekt var just Herrnstein Smiths diskussion om det litterära värdets grundläggande beroende av olika värdeskapande handlingar.

Den här synen på litterärt värde som i viss mån skapat och konstruerat innebär dock inte att litterärt värde ska förstås som alldeles relativt. När en viss värdering av ett författarskap eller verk etablerats i en viss tid och plats – exempelvis synen på William Shakespeares, Selma Lagerlöfs eller Edith Södergrans författarskap – har det en faktisk giltighet i det litterära fältet, som de flesta aktörer i fältet erkänner och bidrar till att upprätthålla. Robert J. Meyer-Lee argumenterar i *The Problem of Literary Value* (2023) således för litterärt värde som en aktivitet, vilken befinner sig i spänningsfältet mellan ett mer ontologiskt (essentialistiskt) och ett mer genealogiskt (konstruktivistiskt) perspektiv.⁷

Den forskningsfråga vi ställde oss i det tidigare nämnda värdeprojektet var följande: Om nu litterärt värde är beroende av värderande handlingar och i praktiken "görs", hur ser då detta görande ut? Kan denna process närmare beskrivas och analyseras? I projektet sökte vi följa värdeförhandlingsprocesserna kring tjugo nyutkomna romaner i Sverige hösten 2013. I praktiken är det förstås omöjligt att i full detalj följa sådana värdeprocesser, då det rimligen sker tusentals värderande handlingar kring ett visst verk; från författarens och förlagets agerande i prepubliceringsfasen till bokhandeln, kritikernas och läsarnas senare överväganden. Inte heller handlar det enbart om *direkta* omdömen – verbala eller skriftliga – som tydligt går att

registrera och klassificera. Ofta rör det sig i stället om olika *indirekt* värderande handlingar, som exempelvis att välja att köpa ett verk och ge bort det i present eller att ta med en boktitel på en litteraturlista. För att i någon mån avgränsa denna omfattande värdeförhandlingsprocess fokuserade vi på det som vi bedömde var huvudaktörerna i denna process – författare, förlag, bokhandel, kritiker, bloggare och läsare – och följde deras skilda värderande handlingar (det vill säga de handlingar vi kunde urskilja) med hjälp av en litteraturetnografisk metod.⁸

Ett resultat från detta tidigare värdeprojekt, som även är relevant för undersökningen här, är att vi urskiljde fyra olika typer av värdeförhandlingsprocesser eller, som vi valde att benämna dem, värdeförhandlingslogiker: nyförhandling, konsoliderande värdeförhandling, markant omförhandling samt tystnad.

Nyförhandling beskriver den värdeförhandlingsprocess då tidigare okända författare, företrädesvis debutanter, tillskrivs värde. I detta fall finns det alltså ingen tidigare värderingshistorik att ta ställning till.

De flesta värderingsprocesser vi följde var däremot *konsoliderande* till sin natur, vilket innebar att de i hög grad bekräftade de värden och den värdering som redan etablerats kring ett visst författarskap.

Markant omförhandling handlar om att en ny typ av värden tillskrivs ett författarskap/verk. I undersökningen kunde vi se en sådan radikal omförhandling i relation till Lena Anderssons augustiprisade roman *Egenmäktigt förfarande*, som förvandlade henne från en kritikerrosad men smal författare till en allmänt läst och omtalad författarperson.

Kategorin *tystnad*, slutligen, avser litterära verk som blir föremål för så få värdehandlingar i offentligheten att det inte är meningsfullt att tala om en förhandlingsprocess. Det handlar om böcker som inte recenserar i dagspressen eller kommenteras på nätet och heller inte säljs i större upplagor. Det kan handla om egenutgivna verk eller böcker avsedda för mindre och mer slutna grupperingar, till exempel andliga böcker, ungdomliga fankulturer och så vidare. Detta är rimligen en mycket omfattande värdeförhandlingskategori på bokmarknaden, även om vi i det tidigare nämnda värdeprojektet inte hade möjlighet att studera den närmare.⁹

Fokus i den här artikeln kan ses som ytterligare en variant av dessa värdeförhandlingslogiker, nämligen det man skulle kunna benämna som *avtagande värdeförhandling* kring ett tidigare uppburet och värderingsmässigt konsoliderat författarskap. Efter ett antal år brukar en sådan process vara relativt tydlig, vilket inte minst framgår av Forssbergs och Linzies nämnda undersökningar.

De fyra värdeförhandlingslogiker vi tidigare urskilde framträdde i ett huvudsakligen synkront perspektiv hösten 2013. Inte minst gällde detta förstås nyförhandlingarna, där det saknades en tidigare värderingshistorik. Även kategorierna omförhandlingar och konsoliderande värdeförhandlingar följde vi synkront under en kortare tid. Dessa värdeprocesser byggde dock i högre grad på en tidigare diakron värderingshistorik, som i vissa fall – exempelvis vad gällde värderingen av Jan Guillou, Bodil Malmsten och Björn Ranelid – pågått under flera decennier. Även den process vi avser att belysa i denna artikel – den förändrade värdeförhandlingen i samband med en författares bortgång – framträder förstås mest markerat i ett längre, diakront perspektiv. Här intresserar vi oss emellertid framför allt för hur det ser ut när en sådan process initieras under de första åren efter författarens död.

Även vad gäller denna värdeförhandlingsprocess bör man ha en ödmjuk inställning. Det rör sig om en stor och komplicerad fråga som omfattar olika typer av värderande handlingar i skilda områden och verksamheter. Inte heller är författarens död den enda kritiska tidpunkten i värderingen av ett författarskap. Jämför exempelvis när en författare under lång tid drar sig undan från offentligheten och slutar skriva. När vi här har ambitionen att ringa in den avtagande värdeförhandlingen kring några uppburna svenska författare som gått bort under senare decennier har artikeln därför en metodutvecklande karaktär. Vi vill granska hur väl vårt undersökningsperspektiv fungerar och hur träffsäkert det är.

De tre författarskap vi har valt att fokusera är Sven Delblanc (1931–1992), Per Olov Enquist (1934–2020) och Kristina Lugn (1948–2020). I denna första studie har vi begränsat undersökningen till dessa tre namn, även om också andra författare hade kunnat vara intressanta att studera i sammanhanget, exempelvis Bodil Malmsten (1944–2016) eller Lars Gustafsson (1936–2016). De tre vi har valt är

samtliga högt värderade och massmedialt uppmärksammade författare, vilket gör det enklare att identifiera en eventuellt förändrad värdeförhandling kring deras författarskap. Att alla tre var aktiva någorlunda nära inpå sina respektive frånfällen är också av betydelse. Det ligger alltså inte en decennielång period av överksamhet mellan det sist utgivna verket och författarnas respektive bortgång.

Att det har funnits en medial diskussion kring ”glömskan” av Delblancs författarskap¹⁰ gör det förstås intressant att inkludera honom i undersökningen, även om hans bortgång ligger nästan tre decennier före Enquists och Lugns. Delblanc och Enquist tillhör annars samma författargeneration. De är födda på trettioalet och träder fram i början av sextioalet. Lugn – som går bort samma år som Enquist – är en sen fyrtilalist och debuterar på sjuttioalet. Till skillnad mot Delblanc och Enquist publicerade hon heller inte romaner utan framför allt lyrik och dramatik. I detta sammanhang är dock dessa olikheter mellan författarskapen av mindre betydelse. Vi intresserar oss inte i första hand för skillnader i den kvantitativa medieuppmärksamheten *mellan* författarskapen utan för eventuella förändringar *inom* respektive författarskap.

Förutom valet av författarskap avgränsas undersökningen av att den begränsar den analyserade informationen till tre databaser: Artikelsök, Mediearkivet samt Sveriges officiella biblioteksstatistik. Det rör sig om tre olika typer av databaser, vilka ger skilda bilder av det skeende vi är intresserade av att undersöka.

Artikelsök, som ägs av företaget BTJ, är en referensdatabas för svenska tidnings- och tidskriftsartiklar. Databasversionen består av poster från 1979 och framåt. I Artikelsök listas framför allt seriösa kulturartiklar i dagstidningar och tidskrifter. Kvaliteten på träffarna i denna databas är alltså hög, vilket samtidigt innebär att långt ifrån alla medieomnämmanden om en författare kommer med – antalet träffar blir därmed färre. Sökningarna i Artikelsök gjorde på enklast möjliga vis med författarnamn plus årtal (”Sven Delblanc 1988”).

Mediearkivet, även kallat Retriever Research, är ett digitalt nyhetsarkiv som ägs av Retriever Sverige AB och innehåller tryckta dagstidningar, tidskrifter och affärspress i pdf-format såväl som redaktionella webbnyheter och etersändningar. Mediearkivet startades 1996 men innehåller – även om det varierar från källa till källa – material tillbaka till 1981.

Mediearkivet mäter varje gång ett författarnamn förekommer i medierna, vilket ger ett betydligt större omfång men också ett större "brus" i resultaten. I samband med våra sökningar i Mediearkivet använde vi följande filterinställningar för att avgränsa och precisera sökningen: språk: svenska; medietyp: tryckt press, personer: författarnamn. För att underlätta jämförelsen med Artikelsök valde vi i denna undersökning att endast inkludera kategorin "tryckt press" och inte ta med olika typer av digitalt material.

Artikelsök och Mediearkivet har således olika karaktär och mäter skilda aspekter av medierapporteringen. Detta kan dock vara kan vara en fördel i sammanhanget, då de ger olika perspektiv på det mediala görandet av värde kring respektive författarskap.

Förutom dessa båda mediearkiv använde vi oss av Sveriges officiella biblioteksstatistik, vilken på en aggregerad nivå sammanställs av Kungliga biblioteket. De mer specifika uppgifter vi har fått om biblioteksutlåning per författarskap/år har vi erhållit av Sveriges Författarförbund. Det var tyvärr inte möjligt att få mer specifika uppgifter om utlåningen av enskilda verk, vilket annars hade varit högtintressant i sammanhanget. Att välja eller inte välja att låna en viss bok på ett bibliotek är förstås en väldigt tydligt värderande handling. Urvalet av böcker är i det närmaste oöverskådligt, likväl måste en selektering göras. Om låntagaren sedan faktiskt läser boken den lånade eller uppskattar den går förstås inte att säga. Beslutet att låna hem en viss boktitel i konkurrens med hundratals andra är ändå en utpräglad värdehandling som kan jämföras med att välja att köpa en viss bok.

De tre databaser vi använder i artikeln är därtill relaterade till skilda aktörskategorier. Om Artikelsök framför allt speglar kultursidornas intresse för de olika författarskapen, ger Mediearkivet en mer övergripande bild av det totala "nyhetsvärdet" för dem. Biblioteksutlåningen visar i stället den breda allmänhetens intresse för ett visst författarskap.

Den mediala uppmärksamheten och värdeförhandlingen kring Sven Delblanc, Per Olov Enquist och Kristina Lugn

Sven Delblanc var under flera decennier en av landets mest uppburna och välkända författare. Han debuterade på sextiotalet och tillhörde den grupp uppsalaförfattare – tänk Kerstin Ekman, Per Olov Enquist, Lars Gustafsson – som kom att dominera den litterära scenen under flera decennier. På sjuttioalet fick Delblanc ett större publikt genombrott med romanserien om Hedebyborna, vilket även blev en framgångsrik tv-serie. Under åttiotalet gav han ut ett antal uppmärksammade verk, men kritiserades även för att ha övergivit sin tidigare vänsterposition för en mer kulturkonserverativ hållning. De sista självbiografiska böckerna i början av nittioalet hyllades allmänt innan han gick bort i slutet av 1992.

Hur ser då värdeförhandlingen kring Delblancs författarskap ut åren före och efter hans bortgång 1992? Mediearkivets databas fungerar tyvärr mindre bra att använda i detta sammanhang, då medieuppgifterna från hans framgångsrika åttioal är alltför svagt representerade i detta material. I Diagram 1 nedan utgår vi därför från Artikelsöks register för åren 1980–2005. De två staplarna representerar dels totalt antal artiklar per år – både om och av Delblanc – dels antalet recensioner av hans böcker per år.

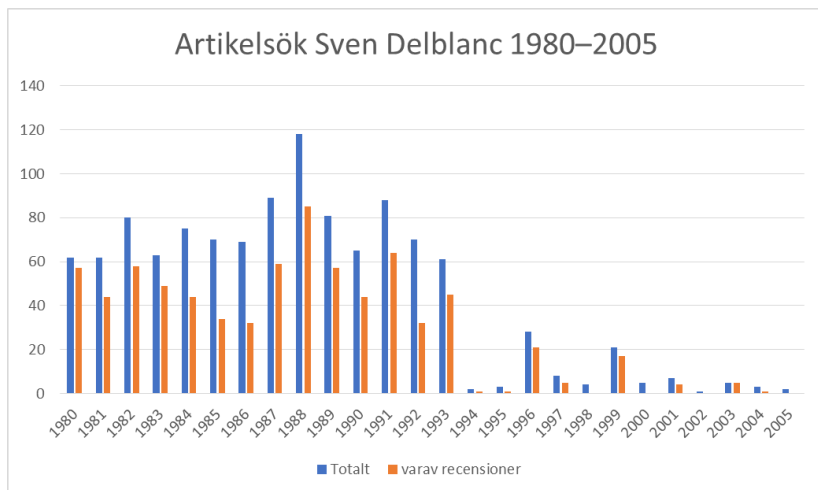

Diagram 1: Artikelsök Delblanc 1980–2005

1980- och 90-talen: Delblanc publicerar varje år ett eller flera verk i olika genrer, skriver därtill kulturartiklar

1988: *Änkan* (roman), *Den svenska litteraturen* etc.

1991: *Livets ax*, *Slutord* (självbiografiska verk)

1992: avlider i december

1993: *Agnar* (självbiografi) utges postumt

Serie 1: totalt antal kulturartiklar; Serie 2: varav recensioner av Delblancs verk

Under 1980-talet och början av 1990-talet publicerade Delblanc varje år ett eller flera verk, såväl skönlitteratur som andra böcker. Därtill skrev han kulturartiklar. Den högsta mediesiffran under dessa år kommer 1988, då Delblanc publicerar den uppmärksammade men också ifrågasatta romanen *Änkan*, där han prövar att kombinera romancegenren med ett höglitterärt existentiellt innehåll. Det året utkommer även del 2 och 3 i litteraturhistorien *Den svenska litteraturen*, vilken Delblanc var redaktör för tillsammans med Lars Lönnroth. Delblanc gick bort i december 1992. Året före utkom den augustiprisbelönade självbiografin *Livets ax* och samma år utgavs publicerades *Slutord*, där författaren skriver om sin sjukdomstid. Under 1993 utkom postumt ett slags fortsättning på självbiografin i boken *Agnar*.

Under perioden 1980–1993 kan man notera en relativt jämn och hög förekomst av kulturartiklar relaterade till Delblanc. Av diagrammet framgår det också att antalet kulturartiklar under de undersökta åren i hög grad är relaterade till utgivningen av författarens egna verk, även postum utgivna sådana. Recensionerna per år under denna period utgör vanligen mellan hälften och tvåtredjedelar av det totala antalet publicerade artiklar.

Efter 1993 minskar antalet kulturartiklar om Delblanc drastiskt. En tillfällig ökning 1996 handlar om publiceringen att Lars Ahlboms biografi *Sven Delblanc* (1996) samt brevboken *Kära Alice!* (1995) som innehåller Sven Delblancs brev till systemen i Canada. 1999 utkommer *Den svenska litteraturen* i en ny omarbetad upplaga. Därtill recenserar teaterpjäsen *Maskeraden*, som bygger på Delblancs manus.

Per Olov Enquist tillhör samma uppsalageneration som Delblanc.

Även han debuterade under sextioalet och fick stora framgångar med experimentella men också politiskt inriktade prosaverk såsom *Legionärerna. En bok om baltutlämningen* (1968) eller *Sekonden* (1970). I den senare romanen undersöker han exempelvis kopplingen mellan idrott och politik. Under 1970- och 80-talen fick han även stora framgångar som dramatiker. Slutet av 90-talet innebar en slags nystart, där han under något tiotal år publicerar ett stort antal uppmärksammade verk, romanerna *Livläkarens besök* (1999), *Lewis resa* (2001) och *Boken om Blanche och Marie* (2004) samt självbiografin *Ett annat liv* (2008). Av dessa belönades *Livläkarens besök* och *Ett annat liv* med Augustpriset, medan de andra två verken nominerades till detta pris. Efter några års sjukdom avled Enquist i april 2020.

I Diagram 2 och 3 kan vi följa såväl kulturvärldens som det mediala intresset mer allmänt för Enquists person och författarskap under åren 2000–2024. Som nämnts innehåller Mediarkivets databas också mycket ”brus”. Ändå ger den totala sammanställningen en tydlig bild av hur det mediala intresset för Enquist utvecklats under dessa år.

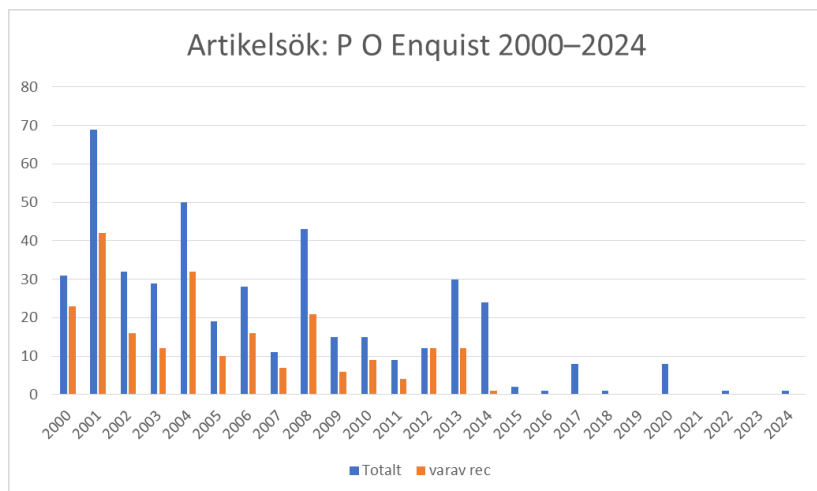

Diagram 2: Artikelsök: P O Enquist 2000–2024

2001: *Lewis resa* (roman)

2004: *Boken om Blanche och Marie* (roman)

2008: *Ett annat liv* (självbiografi) – erhåller Augustpriset

2011: *Den tredje grottans hemlighet* (barnbok)

2013: *Liknelseboken* (roman)

2020: avlider efter några års sjukdom

Serie 1: totalt antal kulturartiklar; Serie 2: varav recensioner av Enquists verk

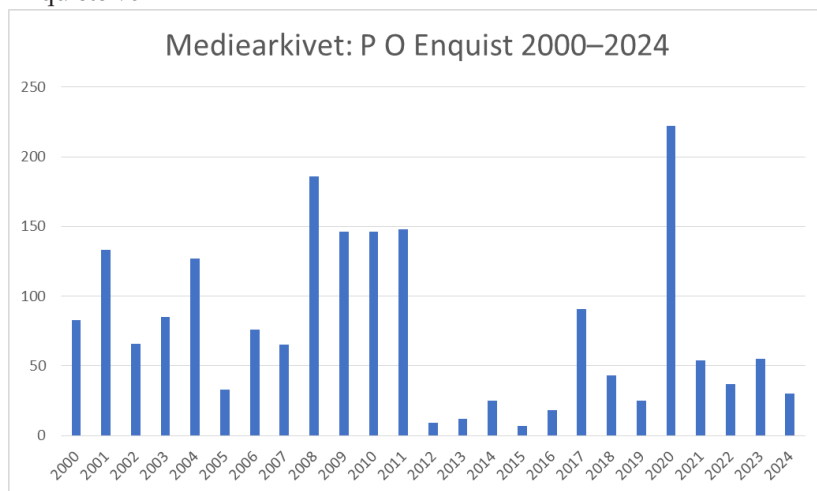

Diagram 3: Mediearkivet: P O Enquist 2000–2024

Sökfilter: Språk: Svenska; Medietyp: Tryckt press; Personer: Per Olov Enquist, P O Enquist, PO Enquist

2001: *Lewis resa* (roman)

2004: *Boken om Blanche och Marie* (roman)

2008: *Ett annat liv* (självbiografi) – erhåller Augustpriset

2011: *Den tredje grottans hemlighet* (barnbok)

2013: *Liknelseboken* (roman)

2020: avlider efter några års sjukdom

I både Artikelsök och Mediearkivet är staplarna som högst de år Enquist är som mest aktiv och själv publicerar olika verk, vilket genererar konkreta recensioner men också (i Mediearkivet) andra typer av artiklar som exempelvis intervjuer och kulturnyheter. Antalet träffar per år är betydligt högre i Mediearkivet, som alltså täcker in ett bredare nyhetsmaterial. Det medför också att 2008 – det år Enquist får Augustpriset för självbiografen *Ett annat liv* – toppar i Mediearkivet men inte i Artikelsök, där istället 2001 och 2004 (*Lewis resa* respektive *Boken om Blanche och Marie*) får högst antal träffar.

När Enquist i mitten av 2010-talet blir sjuk och inte är lika produktiv längre, minskar antalet artiklar i båda databaser. I Artikelsök innebär bortgången 2020 en tillfällig ökning av antalet kulturartiklar, om än på en relativt låg nivå jämfört med de ”stora” åren på 00-talet. I Mediarkivets betydligt bredare databas kan man däremot notera en medial toppnotering det året.

Vad gäller den mediala trafiken kring Kristina Lugns författarskap skiljer sig bilden markant mellan databaserna i Artikelsök och Mediarkivet. Under första delen av 00-talet var Lugn framför allt verksam som ledare för privatteatern Teater Brunnsgatan Fyra. Hon publicerade under dessa år ett flertal pjäser samt även sin sjunde och sista diktsamling 2003, *Hej då, ha det så bra!*. Denna produktion genererade, som framgår i Artikelsök (Diagram 4), en relativt stadig ström av kulturartiklar och recensioner. Efter att hon minskat sin utgivningstakt i andra hälften av 00-talet är det dock mer sparsamt med denna typ av kulturartiklar.

Den mediala uppmärksamheten och värdeförhandlingen kring Lugn påverkades dock starkt av att hon i slutet av 2006 inträder som ledamot i Svenska Akademien. I Mediarkivets databas (Diagram 5) kan man se hur hon tvärtom utvecklingen i Artikelsök får en allt starkare närvaro i medierna och offentligheten under senare delen av 00-talet och 10-talet. Detta mediala ”görande” kulminerar i samband med det stora metoo-bråket i Akademien 2018, då Lugn är en av de akademieledamöter som flitigast kommunicerar med medierna. I Lugns fall är det alltså mindre publiceringen av nya verk som driver medialiseringen av – och därmed värdeförhandlingen kring – författarskapet under senare år än hennes offentliga roll i medierna.

Under metoo-året 2018 har Lugn således närmare 900 träffar i Mediarkivet, vilket kan jämföras med Enquists toppnotering 2020 på 222 träffar. Därmed förstås inte sagt att detta medieintresse för Lugn enbart genererar positiva reaktioner hos olika värdeaktörer såsom kritiker och läsare. Den mediala synligheten leder dock till ett fortsatt görande av värde kring hennes person och därmed – direkt eller indirekt – hennes författarskap.

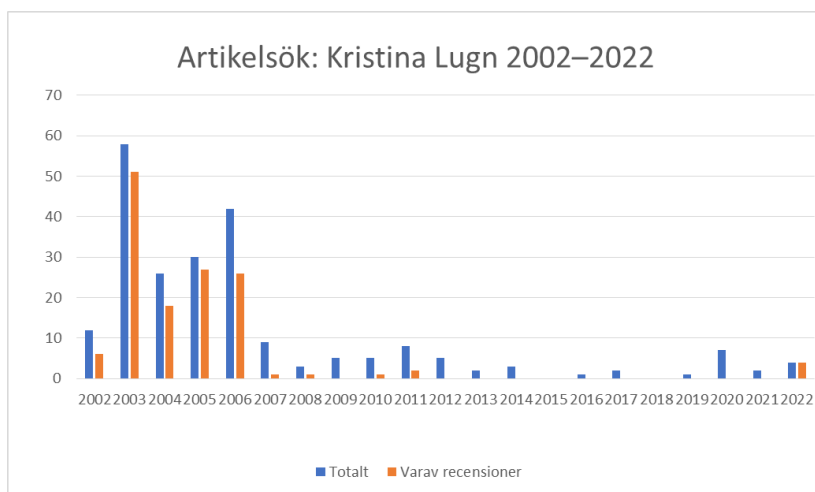

Diagram 4: Artikelsök: Kristina Lugn 2002–2022

2002–2009 publicerar flera pjäser

2003: *Hej då, ha det så bra!* (diktsamling)

2017–2018: Metoo-bråket i Svenska Akademien

2020: avlider (maj)

2022: *Inte alls dåligt* (efterlämnade dikter)

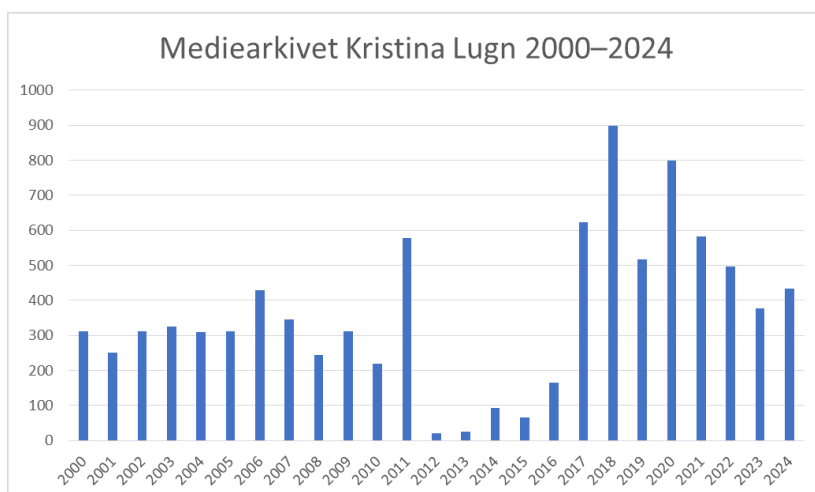

Diagram 5: Mediearkivet: Kristina Lugn 2000–2024

Sökfilter: Språk: Svenska, Medietyp: Tryckt press; Personer: Kristina Lugn

2000–2009 publicerar flera pjäser
2003: *Hej då, ha det så bra!* (diktsamling)
2017–2018: Metoo-bråket i Svenska Akademien
2020: avlider (maj)
2022: *Inte alls dåligt* (efterlämnade dikter)

Biblioteksutlåning som värderingsindikator

Hittills har vi i denna undersökning utgått från de två mediedatabaserna Artikelsök och Mediearkivet för att spåra det mediala intresset för författarna. Givetvis skulle man finna en hel del kritik och invändningar i detta material, om man utförde mer specifika textanalyser. Poängen är likväl att den mediala trafiken på den aggregerade nivå där vår analys befinner sig visar på intresset för dessa författarskap – och därigenom på olika (direkt eller indirekt) värderande, performativa handlingar i relation till dem.

Även andra typer av material skulle givetvis kunna utnyttjas i detta sammanhang. Olika litteraturhistorier är en sådan potentiell ingång. En vanlig metod är att helt enkelt räkna hur många sidor eller spalter olika författarskap får i dessa litteraturhistorieskrivningar. Problemet här är väl att dessa tendenser inte blir synliga förrän på lite längre sikt.

En annan möjlighet, som vi valt att bruka här, är att utgå ifrån utlåningsstatistiken från landets folkbibliotek. Till skillnad mot i tidigare medieanalyser innebär det att det är den läsande allmänheten som hamnar i fokus. Läsarens val att låna en bok av en viss författare – eller avstå ifrån att låna den – är, som framgått, en tydligt värderande handling, även om det av siffrorna inte går att utläsa om låntagaren gillade boken eller ens läste klart den. I Diagram 6 nedan har vi sammanställt den officiella biblioteksutlåningen för Delblancs författarskap totalt per år mellan 1980 och 2023.

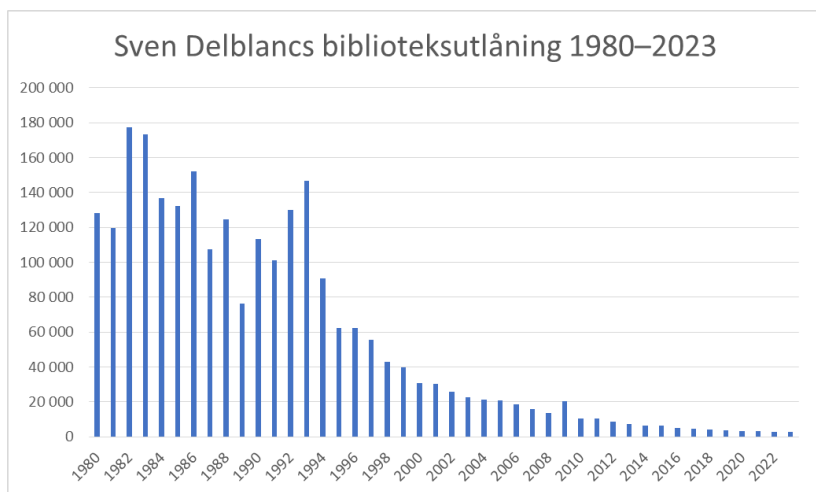

Diagram 6: Sven Delblancs biblioteksutlåning 1980–2023

1980- och 90-talen: Delblanc publicerar varje år ett eller flera verk i olika genrer, skriver därtill kulturartiklar

1988: *Änkan* (roman), *Den svenska litteraturen* etc.

1991: *Livets ax*, *Slutord* (självbiografiska verk)

1992: avlider i december

1993: *Agnar* (självbiografi) utges postumt

Liksom man tidigare i Diagram 1 kunde urskilja en tydlig minskning av publicerade kulturartiklar om Delblanc åren efter hans död på nittio-talet, ser man i Diagram 6 hur utlåningen av hans böcker sjunker starkt under samma period. Under perioden 1980–1993 ligger det genomsnittliga utlåningen på närmare 130 000 böcker per år, vilket förstås är en väldigt hög siffra som väl motiverar epitet ”folkkär”. Efter hans död sjunker emellertid utlåningen år för år: under perioden 1994–1999 ligger snittet på cirka 59 000 lån per år, 2000–2009 på 22 000 lån per år och, slutligen, 2010–2023 på 5 600 lån per år.

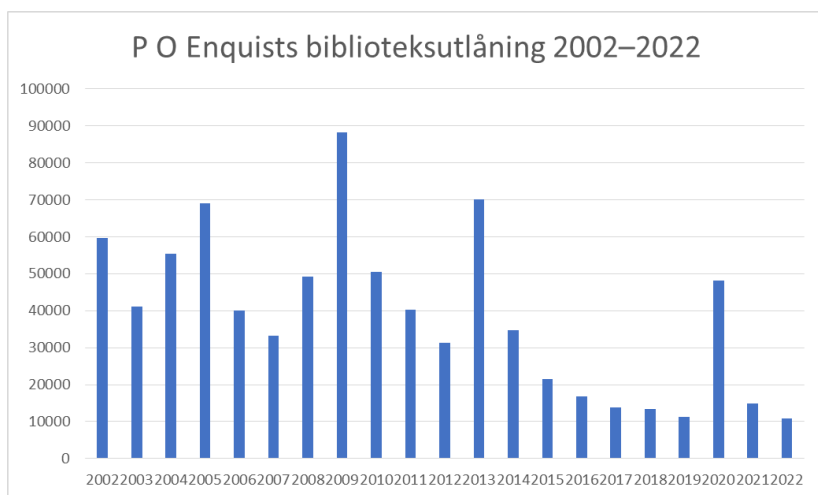

Diagram 7: P O Enquists biblioteksutlåning 2002–2022

2004: *Boken om Blanche och Marie* (roman)

2008: *Ett annat liv* (självbiografi) – erhåller Augustpriset

2011: *Den tredje grottans hemlighet* (barnbok)

2013: *Liknelseboken* (roman)

2020: avlider efter några års sjukdom

I den tidigare diskussionen av medierapportering kring Enquist (Diagram 2 och 3), kunde man se hur denna minskade under 2010-talet. Diagram 7 uppvisar en likartad utveckling vad gäller biblioteksutlåningen, som sjunker under senare delen av 2010-talet. Enquists bortgång 2020 innebär dock att författarskapet åter hamnar i rampljuset, vilket ger en ny tillfällig ”peak” i utlåningssiffrorna.

Man kan notera att utlåningen under de sista svagare åren 2016–2022 likväl ligger på över 10 000 lån per år. Detta kan kontrasteras mot Kristina Lugns biblioteksutlåningssiffror i Diagram 8 nedan, som inte under något enskilt år når upp till dessa nivåer. Om man i stället jämför den mediala uppmärksamheten mellan dessa båda författare (Diagram 3 och 5) är emellertid situationen den omvända. Här ligger Lugn genomgående på en helt annan och högre nivå än Enquist.

Biblioteksutlåningen av Lugns verk under perioden 2002–2022 är likväl tydligt korrelerad till publiceringen av dramatiska och lyriska arbeten under 00-talet. Därefter minskar utlåningssiffrorna

under 10-talet. Inte heller det synnerligen medialt uppblåsta bråket i Svenska Akademien 2018, där alltså Lugn är en av de mer synliga ledamöterna, ger någon större effekt på utlåningsstatistiken dessa år. Däremot syns en tydlig uppgång i utlåningen 2020 då Lugn avlider. Två år senare 2022 utkommer en volym med efterlämnade dikter, *Inte alls dåligt*, vilket sannolikt höjer utgivningsstatistiken detta år.

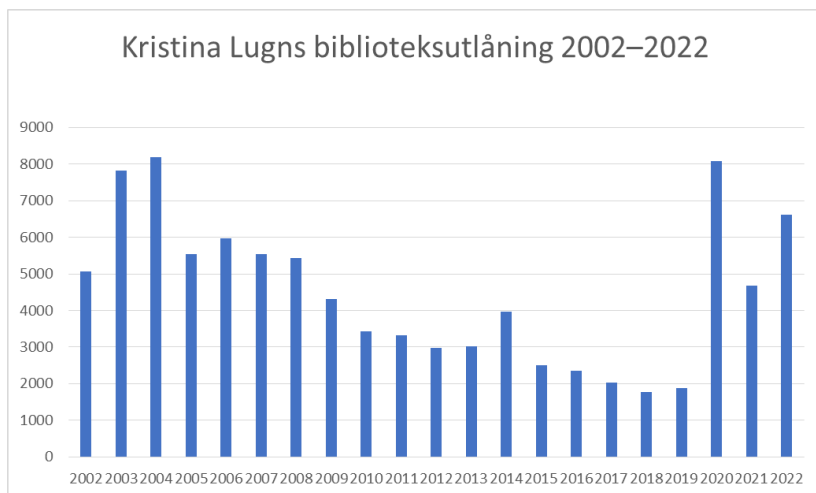

Diagram 8: Kristina Lugns biblioteksutlåning 2002–2022

2000–2009 publicerar flera pjäser

2003: *Hej då, ha det så bra!* (diktsamling)

2017–2018: Metoo-bråket i Svenska Akademien

2020: avlider (maj)

2022: *Inte alls dåligt* (efterlämnade dikter)

Förändring av värdeaktörer

Den här typen av värdeförhandlingsprocesser omfattar, som framgått, en mängd olika aktörer, handlingar och situationer. Under författarens levnad utgör hen själv en av de mest centrala värdeaktörerna, till detta kommer bokförlaget, bokhandeln, kritiker/ kulturjournalister och amatörkritiker samt litterära priskommittéer. Även läsarnas respons på och intresse för författarens böcker är givetvis avgörande både under och efter dennes levnad. Efter författarens död träder

även andra aktörer fram och får en viktig roll. Det rör sig exempelvis om akademiska forskare och bredare biografiförfattare. Dessa har givetvis även verkat under författarens levnad, men intar i ett längre diakront perspektiv en mer betydande plats. Redan i Diagram 1 fick vi för övrigt en antydning om hur den första biografien över Sven Delblanc 1996 påverkade diskussionen och medierapporteringen kring hans författarskap. Slagningar i Mediarkivet visar likaså hur exempelvis Jens Liljestrands *Mannen i skogen. En biografi över Vilhelm Moberg* (2018) eller Jesper Högströms *Jag vill skriva sant. Tora Dahl och poeterna på Parkvägen* (2021) driver det mediala intresset för respektive författarskap, även om uppmärksamheten i Mobergs fall ligger på en helt annan nivå än Dahls.

På liknande sätt har förstås olika *litterära sällskap* en viktig roll i värdeförhandlingen kring ett visst författarskap. Dessa sällskap bildas vanligen just för att hålla minnet om och intresset för ett visst författarskap levande. Eller uttryckt på annat sätt: för att fortsätta göra värde kring denna författare och hans verk. Delblancsällskapet bildades exempelvis 1999, några år efter författarens bortgång. De två första paragraferna i sällskapets stadga lyder:

§1 Delblancsällskapet arbetar för att fördjupa kunskapen om och sprida intresset för Sven Delblanc och hans författarskap.

§2 Delblancsällskapet samlar och förtecknar skrifter av och om Sven Delblanc och arbetar för att hans verk ska finnas tillgängligt för alla.

Därtill stödjer sällskapet utgivandet av skrifter om Sven Delblancs liv och författarskap.¹¹

Under det kvartsekels som passerat sedan sällskapet bildades har det arrangerat och genomfört en stor mängd evenemang och minnesdagar, såväl litterära symposier av olika slag som årliga minnesvandringar längs Trosaån. Man har därtill utgivit en stor mängd antologier, minnesböcker och andra publikationer. Från 2011 har man även utdelat ett Delblancpris, som hittills givits till Sigrid Combüchen, Niklas Rådström, Ola Larsmo, Lena Einhorn, Steve Sem-Sandberg, Carina Burman och senast Peter Englund. Det rör sig i samtliga fall om högt värderade författare som i likhet med Delblanc är inriktade på att publicera det som brukar benämnas kvalitetslitteratur. Som

framgår såväl av sällskapets stadgar som den i flera avseende imponerande verksamheten arbetar Delblancsällskapet i praktiken på en mer långsiktig kanonisering av författarskapet. Om denna ambition kommer att infrias, helt eller delvis, får dock tiden avgöra.

I den här artikeln har vi undersökt hur värdeskapandet kring några uppburna författarskap påverkas och förändras av författaren död. Denna händelse innebär att diktaren inte längre själv kan påverka och ”driva” värdeförhandlingen genom att publicera nya verk eller skriva debattartiklar. Man kan förstås inte dra alltför långtgående slutsatser av denna undersökning av hur värdeförhandlingen förändras kring tre uppburna författarskap. Vårt material visar likväl ett mycket tydligt tapp i de databaser vi har studerat, såväl vad gäller medieträffar kring författarskapet som biblioteksutlåningen. För att upprätthålla intresset för och den höga värderingen av författarskapet krävs det att andra aktörer i fältet träder in och fortsätter göra värde kring författarskapet genom att skriva kulturartiklar, ge ut nytugåvor av hans eller hennes böcker, skriva biografier eller starta litterära sällskap. För några få författarskap innebär det att de så småningom kan etablera sig på ett slags klassikerhylla. De allra flesta författarskap riskerar dock att efter hand glida in i glömska. ”Och Sverige är överhuvudtaget inget bra land för döda författare”, kommenterade ju Malte Persson i sin artikel. Att de flesta författarskap och skönlitterära verk med tiden försvinner ur det allmänna medvetandet är samtidigt en högst naturlig utveckling. På det litterära fältet pågår ett ständigt kretslopp, som är helt nödvändigt för att också nya författare ska ha en möjlighet att träda in och ta plats.

Noter

- 1 Malte Persson, ”Det här är problemet med dagens litteratur”, *Expressen*, 2024-07-13, <https://www.expressen.se/kultur/bocker/det-har-ar-problemet-med-dagens-litteratur/https://www.expressen.se/kultur/bocker/det-har-ar-problemet-med-dagens-litteratur/>.
- 2 Barbara Herrnstein Smith, *Contingencies of Value. Alternative Perspectives for Critical Theory* (Cambridge Massachusetts, and London: Harvard University Press, 1988), 15.
- 3 Se Anna Forssberg, Anna Linzie, ”Vilda pojkar, värde och varaktighet. Litterärt värde och värdering i fallen Sigfrid Siwertz *Mälarpirater* och Marjorie Rawlings

- The Yearling*”, *Tidskrift för litteraturvetenskap*, vol. 52 (2022:2–3), 36–56, <https://doi.org/10.54797/tfl.v52i2-3.6988> samt Anna Forssberg, Anna Linzie, ”’An age that is slipping out and an age that is hastening in’: Värdet av skönlitterär sociologisk analys i Gustaf Hellströms *Snörmakare Lekholm får en idé* och Ellen Glasgows *In This Our Life*”, *Samlaren* vol. 144 (2023), 207–235, <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1838098/FULLTEXT01.pdf>.
- 4 För en vidare diskussion av dessa värdekategorier se Torbjörn Forslid, Jon Helgason, Lisbeth Larsson, Christian Lenemark, Anders Ohlsson, Ann Steiner, *Höstens böcker. Litterära värdeförhandlingar 2013* (Göteborg och Stockholm: Makadam, 2015), 73–82.
 - 5 Se Torbjörn Forslid & Anders Ohlsson, *Fenomenet Björn Ranelid*, (Malmö: Roos & Tegnér, 2009); Torbjörn Forslid & Anders Ohlsson, *Författaren som kändis*, (Malmö: Roos & Tegnér, 2011) samt Anders Ohlsson, Torbjörn Forslid, Ann Steiner, ”Literary celebrity reconsidered”, *Celebrity Studies* vol. 5 (2014:1–2), 32–44, <https://doi.org/10.1080/19392397.2014.887533>.
 - 6 ”Att förhandla litterärt värde. Sverige 2023”, Riksbankens Jubileumsfond, hämtad 2025-03-01, <https://www.rj.se/bidrag/2012/att-forhandla-litterart-varde-sverige-2013>.
 - 7 Robert J. Meyer-Lee, *The Problem of Literary Value*, (Manchester University Press, 2023), 73–74.
 - 8 För en vidare diskussion av den litteraturetnografiska metoden se Forslid et al., *Höstens böcker*, kapitel 4 ”Mot en etnografisk litteraturvetenskap”, 90–103.
 - 9 Se Forslid et al., *Höstens böcker*, 307–310.
 - 10 Se t. ex. Göran Sterner, ”Sven Delblanc har gått från folkkär till bortglömd”, *Upsala Nya Tidning*, 2022-05-20, <https://www.unt.se/kultur/litteratur/artikel/sven-delblanc-fran-folkkar-till-bortglomd-det-ar-trangt-pa-klassikerhyllan/r59k4dql> samt Victor Malm, ”Ängsliga svenskar är ett stort problem”, *Expressen*, 2022-06-19, <https://www.expressen.se/kultur/victor-malm/kan-kosta-mycket-att-in-te-vara-popular/>. Båda dessa artiklar är relaterade till Lars Lönnroths *Parallella liv. Om Sven Delblancs och P.O. Enquists författarskap* (Malmö: Ellerströms, 2022).
 - 11 ”Stadgar för Delblancsällskapet”, Delblancsällskapet, hämtad 2025-03-01, <https://www.delblancsallskapet.se/stadgar.html>.